

Ondrejská biela pani

„Ej, veru ťažká to bola doba Miško“, zaspomínal si starý sváko Uličný pred svojim vnúčikom, keď sa ho ten raz spýtal, ako to bolo za kuruckej vojny. Deti vždy zaujímalo svákovo rozprávanie o kurucoch a labancoch. Sám mal už cez osemdesiat a krásne a zaujímavé príbehy o dávno zašlých časoch rozprával tak, ako mu ich už dávnejšie vyrozprával jeho starý otec, priamy účastník pamätnej bitky na Švihrovej roku Pána 1709.

„Starý otec, starý otec ! Ako to bolo, pokračuj !“ - naliehal Miško. A starký, akoby len na to čakal, a začal svoje rozprávanie tak, ako bolo prerušené.

Ej, veru ťažká to bola doba ! Nikto si nebol v tých časoch istý životom. Všetko sa to stalo potom ako veľkomožný pán Pavol Andreánsky dokončili stavbu svojho kaštieľa a jeho pani mu porodila prvorodeného syna Jána. Bolo že to veľa slávy. Krásna stavba kaštieľa sa hrdo vypínala popri majestátnej budove kostola a celú nádheru vhodne dopĺňal honosný park v okolí novostavby. Bol presne taký, aký pán Andreánsky videli vo svojich tajomných snoch, trápiacich ho už niekoľko rokov. Začali ho prenasledovať po otcovej smrti a okrem prekrásneho parku v okolí novopostaveného kaštieľa videl sedieť na horiacej kostolnej veži obrovského havrana, ktorý plakal ako malé dieťa a spomalene trepal krídlami. Nikto mu jeho sen nevedel vysvetliť. Velebný pán Homolaj, staručký farár, ho prísne vystríhali pred takýmito vidinami a označili to za diablove znamenie. Pána Andreánskeho však vidiny vo sne neopúšťali, a tak navštívil starú cigánku, ktorá bývala pri kováčskej vyhni pod hradom v Hrádku. Tá sa mu pozrela do dlane a s hrôzou v očiach ho prosila, aby zanechal všetko tak a odišiel aj s rodinou do iných krajov. Pritom si neustále popod nos hundrala nejaké nezmysly.

Pán Andreánsky sa od tejto chvíle čoraz viac trápil, chradol a upadal. Radosť zo syna a dokončeného kaštieľa mu neustále hatila zlá predtucha. No po niekoľkých mesiacoch od návštevy u cigánky sa sny stratili a do konca roka na ne aj zabudol. Opäť sa tešil z každodenného života. Chodil na prechádzky so svojou mladou pani do parku a ich malý synček Janko na svojich krátkych nôžkach utekal za nimi. Jedného krásneho dňa pani oznámila veľkomožnému pánovi, že sa im narodí druhé dieťa. Pán sa ešte viac zaradoval a premýšľal nad menom, ktoré by dieťaťku mohli dať. Po krátkom snení v najväčšej a najkrajšej komnate kaštieľa sa rozhodol, že ak to bude chlapček, pomenujú ho, po nebohom starom otcovi, Martinom, ak to bude dievčatko, pomenujú ho Dorota. Okamžite utekal za svojou paňou a oznámil jej svoje rozhodnutie. Obidvaja sa nemohli dočkať toho šťastného dňa. Bolo to asi rok pred nešťastnými udalosťami, ktoré neskôr Liptov postihli, keď sa tomuto šťastnému páru narodilo dievčatko krásne ako len dieťa môže byť. I dali mu meno Dorota, presne také, ako si pán premyslel,. Pani sa po pôrode rýchlo zotavila a dievčatko rýchlo rástlo pre radosť svojich rodičov.

Takto si náš pár žil a akoby ani nevedel, že kráľovstvo sa zmieta vo vojne. Sedmohradské knieža František Rákoci povstal proti Habsburgovi. Po bitke pri Trenčíne sa

dostali povstalci do Liptova a bez boja obsadili hlavné bašty stolice - hrady Likavu a Hrádok. Schyľovalo sa k veľkej bitke, pretože generáli Thollet a Pálffy pachtiac po krvi povstalcov, zovreli Liptov z dvoch strán. Potom už bolo ľahké rozprášiť kurucov, ktorí sa utiahli do Spiša. Časť vojska z Liptova odtiahlo a obranu obsadeného územia zverili generálovi Viardovi. Ten neodolal lesti kuruckého generála Berčeniho a dal sa s časťou armády na pochod do Zvolena, kde sa zhromažďovali kuruci. Grófovi Tholletovi ostalo v Liptove len niekoľko stoviek vojakov.

Až posledné spomenuté udalosti pohli myslou mladého Pavla Andreánskeho a pripomenuli mu sny spred niekoľkých rokov. Dedinou striedavo cválali na koňoch hliadky kurucov, či labancov. Nikdy sa však nezastavili, ale pokračovali starou cestou na Svätý Peter až do Hrádku. Raz sa tu však zastavila hliadka dvoch mladých cisárskych vojakov. Mladý pán Andreánsky ich pozval do kaštieľa a pohostil ich. Vojaci mu rozprávali, ako sa v okolí Vavrišova, Pribyliny, Svätého Petra a Hrádku opevňujú a stavajú šiance, a že sa schyľuje k bitke, akú asi Liptov a ani tunajší ľudia nepamätajú. Hovorili aj o strašných neprístojnostiach, ktoré napáchali kuruci, ktorí vstúpili do Hýb a Dovalova. Pán Andreánsky bol veľmi vystrašený z rozhovoru s nimi a dal okamžite príkazy na naplnenie sýpky v kaštieli a stavbe provizórneho opevnenia okolo budovy. Keď cisárska hliadka Svätý Ondrej opúšťala, boli už opevňovacie práce v plnom prúde. Vo vnútri dočasného opevnenia boli umiestnené dva staré vojenské stany, kde mohli nájsť útočisko obrancovia kaštieľa pred nepohodou počasia. Ľudia v dedine sa báli a tiež schovávali potraviny. Kopali jamy, kde by sa mohli sami ukryť a budovali prechodné príbytky v okolitých lesoch. Aj pani Andreánsku premkával veľký strach. No najviac ju desila myšlienka, že jej milovaný manžel bude musieť odísť k cisárskym jednotkám ako verný šľachtic svojho kráľa.

Začiatkom augusta sa jej hrozná predtucha naplnila. V prvú augustovú nedeľu zavčasu ráno pricválal na koni rýchly posol od samotného generála Tholleta s rozkazom pre pána Andreánskeho, dostaviť sa ihneď ku cisárskej jednotke v Svätom Petre. Pán Andreánsky sa len v rýchlosti stihol rozlúčiť so svojou milovanou manželkou a dvoma krásnymi deťmi. Vydal príkazy služobníctvu a poddaným, aby pani s deťmi aj jeho majetky starostlivo strážili, pokiaľ sa nevráti. Na naliehanie posla v krátkom čase nasadol na svojho bieleho vraníka a spolu odcválali.

Po príchode do Svätého Petra dostal okamžitý povel - odísť na obranu opevnení vo Vavrišove s jednotkou pod velením baróna Böckla. Keď prišli do dediny, naskytol sa im hrozný pohľad. Všade vokol horeli domy a v hustom dyme sa rozliehal plač detí a žien. Od Pribyliny sa ozývali výstrely a rinčanie zbraní. To sa pokúšali cisárski labanci vytlačiť kurucov z dediny. Aj

prichádzajúce čerstvé posily spolu s Pavlom Andreánskym sa dali do boja. Bolo ich však príliš málo na to, aby zdolali presilu kurucov. Boj bol neúprosný a veľmi rýchlo sa opäť presunul do Vavrišova. Kuruci útočili na cisárskych zo všetkých strán, ale barón Böckl odmietal vydať rozkaz na ústup, aj napriek upozorneniam viacerých dôstojníkov. Keď sa zdalo, že cisárski v istom úseku prelomili zúrivy odpor kurucov, v jednej z malých uličiek sa znenazdajky vynorila tlupa kurucov a vrhla sa priamo na baróna Böckla aj s jeho druhmi. Rozpútal sa boj o holý život proti náramnej presile kurucov. Pavol Andreánsky mal veľkú ranu na pleci, ale vrhol sa do boja

odhodlane. Snažil sa prebiť ku svojmu veliteľovi a zachrániť ho z uzatvárajúceho sa kruhu kurucov. Nepodarilo sa, nepriateľská šabľa sa zapichla do barónovej hrude a v krátkom čase ležali na bojisku v kaluži krvi aj telá ďalších cisárskych vojakov a dôstojníkov. Bola to pohroma. Keby nebolo ďalších cisárskych posíl, nebol by živý vyviazol ani Andreánsky. Kuruci sa pod takýmto tlakom stiahli na okraj dediny a cisárski si mohli aspoň pozbierať ranených a mŕtvych, ktorých odviezli do

provizórneho špitálu v Svätom Petre. Mŕtvych pochovali na cintoríne v okolí kostola a baróna Böckla pochovali narýchlo, ale so všetkými poctami v krypte pánov z Podturne pod kostolom.

Boje však neustávali, zakrátko boli v rukách kurucov okrem Tepličky, Štrby, Važca, Východnej opäť aj Kokava, Hybe a Dovalovo. Prudká delostrelecká paľba kuruckých vojsk doslova rozmetala cisársku obranu. Pri jednom z ďalších súbojov v okolí Svätého Petra bol ťažko ranený aj veľkomožný pán Pavol Andreánsky. Bojoval, aj keď mu to poľný felčiar so zranením od Vavrišova neodporúčal. Pri Dovalove ho dostala kurucká guľka. Len s veľkým šťastím a oddanosťou svojich bojových druhov prežil. Títo ho v bezvedomí doniesli do Petra, kde ho ošetril felčiar. Ešte niekoľko dní sa umáral v horúčke a blúznil. Cisárske vojsko muselo pochodovať ďalej, aj keď neutrpelo porážku, ale ani nezvíťazilo, pretože kuruci sa pred strachom z prichádzajúcich posíl rozutekali. Ťažko ranených vojakov nechali v špitáli v Petre, ľahšie ranení odchádzali s armádou.

Akonáhle mohol pán Pavol Andreánsky sedieť v sedle, čo aj veľmi zoslabnutý, sadol na koňa. Domov, do Svätého Ondreja ho hnala zlá predtucha. Keď sa blížil k prvým domom v dedine, prekvapil ho riedky dym, ktorý sa vznášal zo stredu dediny. V momente, keď pricválal ku bráne svojho kaštieľa, od hrôzy zmeravel. Budova bola len zhoreniskom a hrbou trosiek a vedľa, namiesto kostola, stáli len holé, polorozborené zhorené múry. Všade vôkol bola skaza, nikde neostal kameň na kameni. Iba krásna záhrada za kaštieľom ostala akoby zázrakom nepoškodená, len kde-tu bolo poznať, že aj tadiaľto sa prehneli hordy vojakov na koňoch. Pavol nevedel, kam sa má obrátiť, nikde ani živej duše. Ako tak bez života chodil po ruinách svojej nedávno dokončenej stavby, zrazu zďiaľky začul známy hlas, ktorý naňho volal. Otočil sa a zbadal zhrbenú postavu v mníšskej sutane. Bol to dôstojný pán Záleský, tunajší kňaz. Keď prišiel bližšie, pán Andreánsky zmeravel do hrôzy. Tvár kňaza bola zúbožená od hrôz mučenia a kňaz si mohutnou palicou pomáhal pri chôdzi. Pán Andreánsky v tejto chvíli myslel len na svojich blízkych, zahľadel sa do tváre kňaza a zakričal:

„Kde sú pani a moje deti ?!“ Velebnému pánovi sa po líci skotúľala slza. Len ťažko a pomaly začal hovoriť: „Na tretí deň, keď ste odišli, od Svätého Štefana prihnala sa horda kurucov.“ Ďalej hovoril len veľmi pomaly a ustráchané o hrôzach, ktoré po príchode kurucov v dedine nastali. Najprv vraj hľadali pána Andreánskeho. Chceli sa dostať do kaštieľa, ale ozbrojené služobníctvo im v tom bránilo. Po nerovnom boji, keď všetkých obrancov do jedného zabili, vtrhli do kaštieľa. Tu rabovali, čo im prišlo pod ruky. Nebrali ohľad na nič. Pani Andreánsku chytili skrytú v pivnici. Prosila, aby ich len nechali na pokoji. Ale márne. Malú Dorotku zavraždili

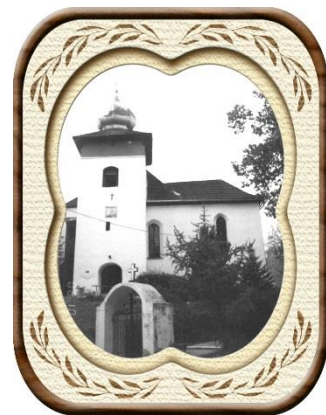

chladnokrvne na jej rukách. Horda na všetko odhodlaných mužov zmocnila sa pani Andreánskej a neprestala vo svojom besnení, kým pani neodpadla na zem mŕtva. Potom kaštieľ zapálili a ľudí, ktorých v dedine pochytili, nahnali do kostola a tiež ho zapálili. Dôstojného pána týrali a keď ľudí nahnali do chrámu, jeho uviazali ku stromu tak, aby sa na tú hrôzu musel pozerieť. Potom v chvate opustili dedinu, zanechajúc po sebe obrovskú spúšť. Väčšina obyvateľov dediny sa však zachránila, pretože včas utiekla a ukryla sa na majetkoch pánov Horanských na neďalekej Hôre. Len čo z vrchu zbadali, že kuruci odcvávali, utekali hasiť kostol, kúriu aj časť svojich príbytkov, ktoré boli tiež v plameňoch. Väčšina domov ani kostol s kaštieľom sa však už nedali zachrániť. No podarilo sa zachrániť väčšinu ľudí, ktorí sa bezmocne dusili v dyme v múroch horiaceho chrámu. Keď živých – polomŕtvych povytáhovali, začali hľadať a pochovávať mŕtvych. Z pivnič kaštieľa tak vytiahli telo zúboženej pani Andreánskej aj s telíčkom malej Dorotky. Malého Janka Andreánskeho však márne hľadali. Všetci si mysleli, že jeho telo leží bezvládne niekde v ruinách. Pri odpratávaní ruín jedného z domov želiarov, ktorí slúžili v kaštieli, ozval sa z polorozpadnutej sýpky detský plač. Keď sa vystrašení dedinčania prihnali na miesto, odkiaľ plač prichádzal, s veľkým potešením zistili, že je to mladý Janko Andreánsky, živý a zdravý. Bol len náramne vyľakaný a stále opakoval: „Mamička, mamička.....“

Keď tieto slová farár Záleský pred pánom Andreánskym dopovedal, rozplakal sa ako dieťa a od zúfalstva sa hodil na zem. Pán Andreánsky ho zdvihol a snažil sa zistiť, kde sa teraz všetci nachádzajú. Až po chvíli sa mu z dôstojného pána podarilo dostať, že všetci, čo sa zachránili, sú na Hôre, kde ich prichýlili páni Horanskí, až pokiaľ si nepostavia nové príbytky. Pavol Andreánsky vysadol okamžite na svojho vraníka a ponáhlal sa na Hôru za svojim synom. Bolo to dojímavé zvitane so synom aj so svojimi poddanými. Všetci boli šťastní, že sa pán Andreánsky vrátil živý.

Obnova poškodenej dediny, stavba kostola a kúrie trvala skoro dva roky. Bola to úmorná práca, ktorá ľudí zamestnávala každý deň. Stoličný úrad poškodencov oslobodil na rok od daní, aby sa mohli vzpomätať zo škôd. Ich námaha bola nakoniec odmenená. Presne v tom roku, keď bol v Satmári uzavretý mier s Rákocim, opäť sa rozozvučali zvony na veži kostola a slávnostné bohoslužby slúžil velebný pán Záleský. Zároveň s tým bol opäť vysvätený obnovený cintorín v okolí kostola, kde odpočívali mnohé obete osudnej bitky na Švihrovej. Ani kríže na hroboch tu odpočívajúcich dedinčanov totiž neunikli besnému plieneniu hôrd lupičov, ktorí sa v tom čase prehnali krajom.

„.....a pán Andreánsky sa už nikdy neoženil. Telá svojej drahej manželky a dcéry dali pochovať v obnovenej rodovej krypte pod dlážkou kostola. Na náhrobok však zakázali vytesať meno milovanej, aby im to nespôsobovalo ďalšiu bolesť pri návšteve chrámu. Navyše zakázali jej meno vyslovovať v akejkoľvek súvislosti. Preto sa naň počas desaťročia zabudlo. Veľkomožný pán dobre vychovali svojho syna, ktorý ale nikdy nezabudol na hrôzy a príznak Švihrovskej bitky“, končil rozprávanie sváko Uličný. Ľudia ešte za života veľkomožného pána Pavla Andreánskeho počas tmavých večerov vídali v obkloch kaštieľa blúdiť bielu postavu so sviečkou v ruke. Postava usedavo plakala, prešla celý kaštieľ a vždy sa stratila v pivnici na

mieste, kde vojaci zabili pani Andreánsku. Tento príznak zaiste súvisel aj s ďalšou záhadou. Hovorilo, že na Švihrovej sa z času na čas v sparných letných mesiacoch objavujú cisárski bojovníci vo vojenskej rovnošate, proti ktorým útočia kuruckí hajdúsi. V pozadí za nimi sa údajne zjavujú v krytých postaveniach delostrelecké batérie. Na bojisku vidieť ranených, umierajúcich, kaluže krvi, porozhadzované zbrane, horiace dediny a utekajúce obyvateľstvo. Nepočuť však ani streľbu pušiek a diel, ani vojenský rev, či ston umierajúcich.

Keď pán Pavol Andreánsky zomrel, prestala sa postava bielej pani Andreánskej v kaštieli objavovať. A bolo by sa na ňu hádam aj zabudlo, keby sa počas ďalšej prestavby kaštieľa nebolo udiala zaujímavá príhoda. Niekoľko rokov po smrti svojho otca sa pán Janko Andreánsky oženil. Bol už zrelý tridsiatnik a za manželku si vzal o deväť rokov mladšiu ctihodnú pannu Aničku Pružinskú z Veľkej Štiavnice. Po svadbe sa mladý pár rozhodol prestavať niektoré časti kaštieľa, tak

aby vyhovovali vtedajším požiadavkám. Mladý pán zavolať na tieto práce skúsených murárov z neďalekého Jamníka. Tí sa okamžite pustili do práce. Keď búrali priečku nad pivnicami, zjavila sa jednému z majstrov biela pani a ukazovala mu, aby šiel za ňou. Mladý Miško Mevčiak bol meravý od strachu, ale poslúchol vznášajúcu sa postavu a pomaly sa pobral za ňou. Keď bol za dverami miestnosti, postava sa stratila. Ako sa za seba obzrel, vedľa strašne zarachotilo a z miestnosti sa vyvalil biely prach. Len potom si mladý murár uvedomil, že v miestnosti sa prepadla dlážka a biela pani mu zachránila život. Ostatní murári mu však neverili a upodozrievali ho, že si uhol viac páleného, ktoré dostali od veľkomožného pána na potúženie. Keď to oznámil pánovi, ten okamžite zakázal ďalšie búranie v tej časti kaštieľa a dal priečku nanovo postaviť.

A v nasledujúcich rokoch sa biela pani ukazovala čoraz častejšie. Najviac počas sparných letných nocí za mesačného splnu ju ľudia vídali so sviečkou blúdiť po kaštieli. Bola akousi ochrankyňou rodu a dobrou dušou kaštieľa.

Sedliakovi, ktorý pri veľkej povodni v roku Pána 1749 zachránil život ani nie ročnému Jurajovi Andreánskeho, synovi veľkomožného pána Jána Andreánskeho, sa biela pani zjavila ešte v ten večer, keď odniesol plačúce, z vody vytiahnuté nemluvňa do kaštieľa a odovzdal ho do rúk na smrť vystrašených rodičov. Keď vychádzal z kaštieľa, objavila sa pred ním biela vznášajúca sa ženská postava a zavedla ho na okraj dediny. Ukázala mu miesto neďaleko cesty a naznačila mu, aby kopal. Potom sa stratila. Vystrašený sedliak sa nemusel dlho trápiť, čoskoro sa mu pod nánosmi blata, v ktorom sa prehŕňal holými rukami, objavila stará prehnitá truhlica. Keď ju po krátkej námahe otvoril, skoro mu oči vypadli - bola plná zlatých dukátov. Možno, že to boli dukáty z kuruckých čias. Veru, tak sa vedela biela pani odvdáčiť záchrancom rodu.

Ale biela pani sa ukázala len tomu, kto mal čistú dušu a odvážne srdce. Ľudia vraveli, že duša panej kaštieľa nemôže nájsť pokoj a bude blúdiť až dovtedy, pokiaľ budú stáť múry

kaštieľa. Múry kaštieľa stoja doposiaľ, a ktovie či aj biela pani Andreánska v nich neblúdi po večeroch dodnes.

Prerozprával PhDr. Peter Vítok